
Deskundigenonderzoek

Onderzoek van seksuele preferentie door middel van penisplethysmografie

INLEIDING

Sedert meer dan 20 jaar is de waarde van het penisplethysmografisch onderzoek in de *diagnostiek* van de seksuele voorkeur van personen met seksueel deviant gedrag bekend. Reeds in 1971 rapporteerde Zuckerman dat een erectie in vergelijking met hartslag, ademhaling en pupil-dilatatie de meest sensitieve parameter is van seksuele arousal. Na stimulatie met visuele en/of auditieve prikkels wordt nagegaan op welke stimuli de cliënt gereageerd heeft (ZUCKERMAN 1971, HOWES e.a. 1995).

Aangezien seksuele misbruikers van kinderen hun geweld zeer vaak ontkennen of minimaliseren, is een zelfrapportage weinig betrouwbaar. De komst van de penisplethysmografie zorgt in dit geval voor enige graad van objectiviteit.

In de Amerikaanse literatuur wordt het nut van de penisplethysmografie binnen de *juridische* context sterk benadrukt. Het gevaar dat dit onderzoek dan evenwel als een vorm van leugendetector wordt aanschouwd, is niet ondenkbaar (LANGEVIN 1988).

Verder wordt de penisplethysmografie ook binnen een *therapeutische* setting gebruikt als vorm van evaluatie van seksuele opwinding en wijziging ervan onder arousal-verlagende behandelingen zoals sensitisatie en aversieve technieken (SIMON e.a. 1991).

Er zijn aanwijzingen dat de penisplethysmografie een plaats heeft binnen de evaluatie van een inschatting van risico tot vertonen van seksueel deviant gedrag ('*risk assessment*').

APPARATUS

Om de graad van peniele erectie te meten, beschikt men thans over twee meettechnieken: volume versus omtrek (LALUMIÈRE e.a. 1998).

De volumetrische meting is een omslachtige techniek waarbij een glazen cilinder over de penis aangebracht wordt en een cuff aan de basis van de penisschacht opgeblazen wordt. Voordeel van deze techniek is een grote accuraatheid en

sensitiviteit voor minimale penisvolumeveranderingen. Het nadeel ligt in hoofdzaak bij de technische complexiteit en gevoeligheid aan allerlei artefacten.

De techniek van penisomtrekmeting geschiedt via ofwel een kwikzilver-in-rubber-draadje of een metalen expansiering welke rond de schacht van de penis wordt aangebracht. Verandering van elektrische weerstand zet zich vervolgens om in een registreerbaar lineair tracé. Absoluut voordeel van deze techniek is zijn eenvoud. Nadeel is dan weer een iets lagere sensitiviteit. Tevens duurt de test iets langer, wat meer kansen biedt op vermoeidheid en faking. Verder dient vermeld te worden dat er slechts een correlatie bestaat van 50% tussen omtrek- en volumemeting! Hierdoor is de volumemeting in wezen superieur aan de omtrekmeting (FURR e.a. 1991).

Niettemin zorgen voornamelijk praktische beslommingen ervoor dat de meeste centra uiteindelijk toch kiezen voor de omtrekmeting.

TYPE VAN STIMULI EN TESTPROCEDURE

Om seksuele voorkeur klinisch goed te kunnen bestuderen dient het onderzoek plaats te vinden in een rustige locatie. Veel patiënten zijn immers defensief en zenuwachtig. Uitleg verschaffen omtrent het onderzoek is essentieel in de hoop het aantal foute negatieve data te verminderen.

Vervolgens wordt na kalibratie van de meetlus, stimulus per stimulus at random geprojecteerd. Ruime aandacht dient besteed te worden aan de tijd tussen twee stimuli. Ook dient benadrukt te worden dat in geval van erectie er gewacht dient te worden totdat de curve weer z'n basiswaarde bereikt voordat een volgende stimulus getoond wordt. Het lezen van een niet-erotische tekst kan hierbij als afleidingsmanoeuvre soelaas brengen.

Bij het onderzoek van stimulusvoorkeur worden idealiter gestandaardiseerde dia's gebruikt van naakte personen en dit met specifiek Tannerstadium van seksuele ontwikkeling. Vervolgens wordt onderzocht op welke stimuli de cliënt gereageerd heeft (CARD e.a. 1995). De ethische kwestie omtrent het gebruik van naakte kinderfoto's en het bekomen van hun informed consent, valt buiten het bestek van deze uiteenzetting.

Bepaalde Amerikaanse centra hebben de voorkeur voor het gebruik van audiovisueel materiaal met specifieke seksuele handelingen of

zels expliciet pornografisch beeldmateriaal (LAWS e.a. 1995). Deze hogere graad van arousal zal daarentegen een lagere graad van discriminatie inhouden omdat ook proefpersonen op deze stimuli reageren.

Over de invloed van het geslacht van de onderzoeker (80% is mannelijk) is vooralsnog weinig bekend. Het is evenwel niet ondenkbaar dat de data toch beïnvloed worden wanneer bijvoorbeeld een cliënt met seksuele geaardheid gericht naar volwassen mannen getest wordt door een mannelijke onderzoeker.

INTERPRETATIE VAN MEETGEGEVENS

Naast de klassieke omtrek- of volumewaarden kunnen ook andere data gehanteerd worden: maximumrespons, latentie van maximum respons, volume onder de curve...

Sommige onderzoekscentra prefereren een zogenaamde 'percentage full-erection'. Bij deze procedure wordt eerst een maximale respons opgewekt door bijvoorbeeld masturbatie of extreem pornografische materiaal. De erecties die volgen tijdens het onderzoek worden dan geanalyseerd als percentage full-erection (LALUMIÈRE e.a. 1998).

Verder kan men ook gebruik maken van de ruwe data (weerstand, millimeters, volume) of de voorkeur geven aan bijvoorbeeld z-scores. Dit heeft als voordeel dat de variabiliteit tussen de verschillende personen verminderd wordt.

BEPERKINGEN

Reeds in 1963 vestigde Freund de aandacht op het fenomeen faking. De cliënt zal trachten de onderzoeker op het verkeerde spoor te zetten en niet te reageren op voor hem seksueel opwindende beelden (kind) en/of te reageren op voor hem niet-seksueel stimulerende beelden (volwassene). Langevin e.a. concludeerden reeds in 1988 dat 'if the offender wants to fake, he can do so'.

In geval van zulke faking kan enkel gesteld worden dat cliënt getracht heeft het onderzoek te beïnvloeden (WILSON e.a. 1998).

Een tweede significant probleem is dat van non- of lowresponding. Door allerlei cognitieve faking-mechanismen gaat cliënt trachten een respons te onderdrukken. Angst en leeftijd kunnen hierbij een rol spelen. In de praktijk merkt men dat oudere mannen met veel seksuele ervaring weinig geprikkeld worden door deze stimuli.

Soms bestaat er o.a. om religieuze redenen ook een afkeur van bepaalde beelden. Geen pen-

iele respons betekent eenvoudigweg geen diagnose.

Het percentage van non- of lowresponding situeert zich meestal rond de 10% (LOOMAN e.a. 1998).

Eén van de middelen om faking deels op te vangen bestaat erin een camera te richten op het gelaat van de cliënt. Sommige centra gebruiken ook extra attenuatiemethoden in een poging een verminderde concentratie te reduceren. Het nut van deze laatste techniek wordt dan weer door anderen sterk betwijfeld.

SENSITIVITEIT, SPECIFICITEIT EN PREDICTIEVE WAARDE

Het gebruik van erotische stimuli vertoont een hoge graad van validiteit omdat het precies dat meet wat het veronderstelt te meten, namelijk de seksuele arousal.

Begin 1980 zijn de eerste gegevens gepubliceerd omtrent sensitiviteit en specificiteit van de test. Deze data waren sterk wisselend. FREUND e.a. (1991) suggereren een specificiteit van hoger dan 95% en een sensitiviteit tussen de 80-90%.

MALCOLM e.a. (1993) vonden tevens een hoge en significante relatie tussen de graad van arousal van seksuele geweldplegers naar kinderen en de kans op recidivisme.

NOODZAAK TOT STANDAARDISATIE

De belangrijkste en meest fundamentele kritiek op de penisplethysmografie is het gebrek aan standaardisatie. De validiteit van het gebeuren wordt hierdoor behoorlijk beperkt en vormt dan ook een ideale voedingsbodem voor kritiek (MALETZKY 1995). Een poging tot standaardisatie in 1993 met de 'Guidelines for the use of the penile plethysmograph (Association for the Treatment of Sexual Abusers)' bracht niet het verwachte resultaat (LALUMIÈRE e.a. 1998).

Een onderzoek van HOWES e.a. (1995) met 48 deelnemende centra objectiverde de enorme diversiteit in het aantal en type van getoonde beelden, testprocedure en cut-off waarden. Meest markante fenomeen evenwel is dat 62% van de ondervraagde centra resoluut negatief antwoordt op de vraag naar noodzaak tot standaardisatie. Dit in schril contrast met de literatuur van het laatste decennium welke terecht wijst op de absolute noodzaak tot standaardisatie.

ENKELE NIEUWE PERSPECTIEVEN

De meting van seksuele voorkeur binnen een zo natuurlijk mogelijk omgeving levert een be-

langrijke bijkomende informatie. Na een eerste gunstige evaluatie waarbij het gebruik van de draagbare penisplethysmograaf (REA e.a. 1998) vergelijkbare resultaten opleverde als met de klassieke laboratoriumregistratie, werd de cliënt 'blootgesteld' aan een milieu van ofwel uitsluitend volwassenen, kinderen of isolatie. Vervolgens kreeg hij de opdracht 'look at the people, think about having sex with them. If you feel aroused, let that happen'. De onderzoeksdata waren duidelijk positiever bij registratie binnen het milieu dan in het laboratorium.

Tevens heeft men door middel van een combinatie van penisplethysmografie en PET-scanning een beter idee verkregen omtrent de lokalisatie van cerebrale regio's welke verantwoordelijk zijn voor het seksueel gedrag (STOLÉRU e.a. 1999).

Beide onderzoeken kunnen een substantiële bijdrage leveren in de verdere diagnostiek van personen met seksueel deviant gedrag.

BESLUIT

Door middel van de penisplethysmografie hopen we een beter inzicht te krijgen in de erotische voorkeur van personen met seksueel deviant gedrag. Het ligt zeker niet in de bedoeling om deze test als een individueel en alleenstaand diagnostisch onderzoek te gebruiken doch eerder als onderdeel van een globaal diagnostisch proces. Binnen ons Universitair Forensisch Centrum is de plethysmografie reeds sedert een tweetal jaren voorhandig en wordt de validiteit van deze techniek de volgende jaren verder onderzocht. De preliminaire data werden vermeld doch dienen in een tweede fase getoetst te worden aan een veel grotere populatie.

R. Madou en F. Van Hunsel, respectievelijk genesheer specialist in opleiding voor neurologie en psychiatrie.

C. Dillen, resident psychiater en eveneens verbonden aan het Universitair Forensisch Centrum, Universitair Ziekenhuis Antwerpen.

P. Cosyns, diensthooft psychiatrie en Hoogleraar Psychiatrie aan de Universitaire Instelling Antwerpen, België.

Correspondentieadres: Dr. F. Van Hunsel, Universitair Forensisch Centrum, Universitair Ziekenhuis Antwerpen, Wilrijkstraat 10 te 2650 Edegem, België.

LITERATUURLIJST

CARD, R., DIBBLE, A., 'Predictive value of the Card/Farrall stimuli in discriminating between gynephilic and pedophilic sexual offenders', *Sexual Abuse* 1995, (2) 129-141.

HOWES, R., 'A survey of plethysmographic assessment in North America', *Sexual Abuse* 1995, (1) 9-24.

LALUMIÈRE, M., HARRIS, G., 'Common questions regarding the use of phallometric testing with sexual offenders', *Sexual Abuse* 1998, (3) 227-237.

LANGÉVIN, R., *Sexual preference testing: a brief guide*, Junifer Press, 1988.

LAWS, D., GULAYETS, M., FRENZEL, R., 'Assessment of sex offenders using standardized slide stimuli and procedures: a multisite study', *Sexual Abuse* 1995, (1) 45-66.

LOOMAN, J., ABRACEN, J., MAILLET, G., DIFAZIO, R., 'Phallometric nonresponding in sexual offenders', *Sexual Abuse* 1998, (4) 325-336.

FREUND, K., 'A laboratory method for diagnosing predominance of homo- or hetero-erotic interest in the male', *Behav Res Ther* 1963, (1) 85-93.

FREUND, K., WATSON, R., 'Assessment of the sensitivity and specificity of a phallometric test: an update of phallometric diagnosis of pedophilia', *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 1991, (2) 254-260.

FURR, K., 'Penis size and magnitude of erectile changes as spurious factors in estimating sexual arousal', *Ann Sex Behav* 1993, (4) 265-279.

MALCOLM, B., ANDREWS, D., QUINSEY, V., 'Discriminant and predictive validity of phallometrically measured sexual age and gender preference', *Journal of Interpersonal Violence*, 1993 (4) 486-501.

MALETZKY, B., 'Editorial standardization and the penile plethysmograph', *Sexual Abuse* 1995, (1) 5-7.

REA, J., DEBRIERE, T., BUTLER, K., SAUNDERS, K., 'An Analysis of four sexual offenders' arousal in the natural environment through the use of a portable penile plethysmograph', *Sexual Abuse* 1998, (3), 231-255.

SIMON, W., SCHOUTEN, P., 'Plethysmography in the assessment and treatment of sexual deviance: an overview', *Archives of Sexual Behaviour* 1991, (1) 75-88.

STOLÉRU, S., GRÉGOIRE, MC., GÉRARD, MD., 'Neuroanatomical correlates of visually evoked sexual arousal in human males', *Archives of Sexual Behavior* 1991, (1) 1-21.

WILSON, R., 'Psychophysiological signs of faking in the phallogometric test', *Sexual Abuse* 1998, (2) 113-126.

ZUCKERMAN, M., 'Psychological measures of sexual arousal in the human', *Psychol Bull* 1971, (75) 297-324.

Rechtshulp en advocatuur

De uitzonderlijk aandachtige lezer heeft bemerkt dat sedert de derde aflevering van deze jaargang in de colofon, achter de deelredactie "Rechtshulp en advocatuur", weer namen prijken. Het had wel heel wat voeten in de aarde om na jaren de deelredactie nieuw leven in te blazen en geschikte bereidwilligen te vinden. Mensen die vertrouwd zijn met de rechtshulp en de advocatuur staan vaak te dicht bij de praktijk en beschikken over te weinig tijd. De deelredactie gewoon opdoeken leek echter in het geheel geen optie. De rechtshulp en de advocatuur behoren hun stek te hebben in het brede veld dat Panopticon bestrijkt.

AN DE BEL is werkzaam bij het OCMW-Antwerpen en is voorzitter van de Vereniging Vlaamse Juristen (OCMW). De drie overige deelredactieleden, LUC DE SOMER, STEVEN GIBENS en KATI VERSTREPEN, zijn advocaat te Antwerpen. Mr. GIBENS is tevens assistent-rechtssociologie UFSIA. Hij zal de verantwoordelijke zijn en verzorgde de hierna opgenomen eerste bijdrage over de Wet op de juridische bijstand. Het doet wel niet ter zake, maar toch wil ik onderstrepen dat het puur toeval is dat de alle leden van de vernieuwde deelredactie werkzaam zijn in dezelfde stad. Mijn zoektocht vertrok uit Brussel en was helemaal niet gericht op de stad waar ikzelf woon.

Ik hoop ten slotte dat de deelredactie niet lang zal wachten om ons nader te berichten over wat er zoal broeit in baliekeringen om in strafzaken iedereen die dat nodig heeft, toegankelijke en kwaliteitsvolle rechtshulp te verzekeren. Dit is de uitnodiging die ik hen richt samen met mijn wens voor een vruchtbare bedrijvigheid.

LUC HUYBRECHTS

A. INLEIDING

De wet op de juridische bijstand lijkt een voorlopig eindpunt te zijn in een jarenlange zoektocht naar toegankelijker rechtshulp. Spilartikelen waren artt. 455 en 455bis Ger.W.¹ De nieuwe wet op de juridische bijstand² schafft voormelde artikelen af en voert een art. 446bis Ger.W. en een nieuw boek IIIbis met als opschrift 'Juridische eerste – en tweedelijnsbijstand' met als enige artt. 508/1 tot en met 508/23 in. In art. 580 Ger. W. wordt de arbeidsrechtbank bevoegd gemaakt voor beroepen tegen beslissingen van het bureau voor juridische bijstand.³ Dit gebeurt bij verzoekschrift zoals bepaald in art. 704 Ger. W.⁴ Eveneens wordt art. 676 Ger. W. dat handelt over de bewijsstukken nodig voor het bekomen van kosteloze rechtshulp gewijzigd.⁵ Tot slot krijgt art. 184bis Wetboek van Strafvordering in het licht van de nieuwe wet een ander kleedje.⁶

Kosteloze rechtshulp is geen idee van recente datum. Reeds ten tijde van St. Louis en gedurende meer dan 6 eeuwen werden minder-vermogende mensen kosteloos bijgestaan door advocaten.

De eerste wettelijke bepalingen worden teruggevonden in een Decreet van 14 december 1810 tot oprichting van het bureau voor gratis consultatie in opvolging van de 'Conférence de Charité' die voor de 19e eeuw toegankelijk was voor al diegenen die een beroep deden op gratis juridisch advies.⁷

In de Wet van 30 juni 1889 wordt voorzien in kosteloze bijstand van een advocaat in correctionele zaken. De Wet van 29 juni 1929 breidde dit uit tot algemene vertegenwoordiging en het verlenen van advies. Het is deze laatste wet die bij de hervorming van het Gerechtelijk Wetboek van 1967 in grote lijnen wordt overgenomen.⁸

1. Art. 455 en 455bis Ger. W. vervangen door art. 1 Wet 9 april 1980, B.S. 30 april 1980 en § 2 gewijzigd bij art. 1 Wet 13 april 1995, B.S. 2 juni 1995. In werking sinds K.B. 23 mei 1997, B.S. 2 september 1997 (in werking op 2 september 1997).

2. Wet 23 november 1998 betreffende de juridische bijstand, B.S. 22 december 1998, 40.568. De wet trad in werking op 31 december 1999.

3. Art. 5 Wet 23 november 1998.

4. Art. 7 Wet 23 november 1998.

5. Art. 6 Wet 23 november 1998.

6. Art. 8 Wet 23 november 1998.

7. Wetsvoorstel nr. 549/1 betreffende het kosteloos of gedeeltelijk kosteloos optreden van advocaten (Dhr. J.J. VISEUR, dhr. J. VANDEURZEN, dhr. P. BEAUFAYS en mev. NATHALIE DE T'SERCLAES), Gedr. St. Kamer, gewone zitting 1995-96, 1-2, M.B. BERTRAND, 'L'Aide légale: l'abaissement d'une longue démarche, un grand chambardement', J.T. 1995, 257-260.

8. M.B. BERTRAND, *loc. cit.*, 257.